

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПОЛЬЩІ

Білоус Зінаїда - Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», викладач кафедри господарського та адміністративного права

В статті проаналізовано трудове законодавство Польщі, регулююче надзор і контроль за соблюдением трудового законодательства. Уделено внимание системе органов государственного и общественного контроля. Отдельно раскрываются полномочия Национальной инспекции труда и полномочия социальных инспекторов труда, как органов государственного и негосударственного надзора и контроля в сфере труда. Широта полномочий всех субъектов государственного и негосударственного надзора и контроля за соблюдением польского трудового законодательства и условий труда работников указывают на необходимость заимствования этого опыта с целью совершенствования такой деятельности в Украине.

Ключевые слова: трудовое законодательство Польши, Национальная инспекция труда, социальный инспектор труда, Совет по охране труда, Комитет по охране труда и безопасности.

În prezentul articol este analizată legislația muncii din Polonia, care reglementează supravegherea și controlul respectării legislației muncii. Se acordă atenție sistemului organelor de stat și de celor de control public. În special sunt dezvăluite competențele Inspectoratului național al muncii și competențele inspectorilor sociali de muncă, precum și a organelor de supraveghere și de control de stat cât și a celor nestatale, cât, din sfera muncii. Multitudinea competențelor tuturor subiecților de supraveghere și control de stat și nestatal asupra respectării prevederilor legale a muncii din Polonia și a condițiilor de muncă ale lucrătorilor, atrage atenția asupra necesității de a prelua această experiență în scopul îmbunătățirii activității respective în Ucraina.

Cuvinte cheie: legislația muncii din Polonia, Inspectoratul național al muncii, inspectorul social al muncii, Consiliul pentru protecția muncii, Comitetul pentru protecția și securitatea muncii.

Постановка проблеми. Перманентний стан реформи органів влади в Україні у поєднанні з соціально-економічними проблемами розвитку призвели до руйнування системи органів державного та громадського нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба оптимізації цього нагляду і контроль задля забезпечення захисту трудових прав працівників та надання допомоги роботодавцям у створенні необхідних належних умов праці працівників. Удосконалюючи відносини з наглядом і контролем за додержанням

трудового законодавства, на нашу думку, є доцільним вивчення зарубіжного досвіду у цьому питанні, зокрема однією з країн, досвід якої може бути впроваджений в Україні, є Польща.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю постійно привертають увагу науковців, зокрема, свого часу А.О. Замченко, Т.І. Костилова, Р.В. Комар, А.С. Мельник, Г.В. Подгорна, Є.М. Попович присвятили цій проблематиці свої дисертаційні дослідження. Проте, в сучасних умовах розвитку України, реформування трудового

законодавства з питань нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю потребує впровадження прогресивного зарубіжного досвіду, яким і є досвід Польщі.

Метою статті є аналіз чинного трудового законодавства Польщі на предмет здійснення нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства.

Виклад основного матеріалу. Система органів, що здійснюють нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю в Польщі має законодавчу основу і відповідно до спеціальних законів врегульована така діяльність у форма державного та недержавного нагляду і контролю. Сьогодні нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю в Польщі здійснюється як нагляд за дотриманням роботодавцями умов праці передбачених чинним трудовим законодавством та актами соціального партнерства. Державні органи влади Польщі, що здійснюють такий нагляд і контроль є такими: 1. Національна інспекція праці. 2. Головна санітарна інспекція. 3. Управління технічної інспекції. 4. Інші державні органи як-то: будівельні інспекції, прокуратури, морські відділення, гірничодобувні управління. Разом з тим необхідно відмітити, що нагляд за умовами праці в Польщі здійснюється не лише державними органами. Так, до спеціальних органів, які уповноважені законом на здійснення нагляду і контролю у сфері праці належать: соціальна інспекція праці та профспілки [10, с. 11-12]. Отже, проаналізуємо законодавство Польщі, яке регулює порядок здійснення нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства.

Так, у Польщі здійснення державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю покладено на Національну інспекцію праці, діяльність якої врегульована Законом від 13 квітня 2007 р. «Про Національну інспекцію праці». Зокрема цим законом визначаються правові засади організації Національної інспекції праці; завдання цього державного органу та сфера його діяльності. Законом також визначені інспекційні процедури та порядок взаємодії з іншими суб'єктами нагляду і контролю, повноваження інспектора з праці тощо [3]. Національна

інспекція праці – це орган, створений для перевірки та контролю дотримання трудового законодавства, зокрема правил техніки безпеки та гігієни праці. Інспектори з праці також уповноважені здійснювати нагляд за діяльністю роботодавців щодо забезпечення ними необхідних умов праці. Контроль за виробничим середовищем інспектори з праці, мають право здійснювати незалежно від форми власності підприємства, установи, організації, що відповідно надає їм право перевіряти всі робочі місця на території Польщі. Національна інспекція праці звітує парламенту (Сейму).

У складі Національної інспекції праці Польщі діє Рада з охорони праці, яка діє як наглядовий орган з питань, пов'язаних із дотриманням трудового законодавства, безпеки і гігієни праці, з питань зайнятості населення. Відповідно до ст. 7 Закону Польщі «Про Національну інспекцію праці» Рада з охорони праці складається з 30 осіб, де голова, заступник голови, секретар та члени ради призначаються та звільняються з посади спікером парламенту Польщі (Сейму). Термін повноважень Ради становить чотири роки. Члени Ради з охорони праці обираються з кандидатури запропонованих Прем'єр-міністром, профспілками, організаціями роботодавців, трьохстороннім комітетом з соціальних та економічних питань, Комітетом соціального діалогу, громадськими організаціями, які займаються питаннями охорони праці працівників. Також членами Ради з охорони праці призначаються експерти та представники наукових кіл. У названій статті міститься заборона призначати членом Ради з охорони праці співробітника Національної інспекції праці.

Відповідно до ст. 10 Закону Польщі «Про Національну інспекцію праці» діяльність цього державного органу нагляду і контролю включає:

- нагляд та контроль дотримання трудового законодавства підприємствами, зокрема
- перевірки правил та положень про безпеку та гігієну праці, положення щодо порядку працевлаштування, питання оплати праці та надання працівнику передбачених законодавством пільг, дотримання роботодавцями робо-

чого часу та часу відпочинку, дотримання прав працівників з батьківськими обов'язками, питання працевлаштування неповнолітніх та інвалідів;

- перевірки законності працевлаштування та оформлення відносин щодо іншої оплачуваної роботи, ведення господарської діяльності та перевірка виконання зобов'язань щодо: своєчасного надання інформації до районних служб зайнятості про прийнятих на роботу та час початку такої роботи, сплати обов'язкових внесків до Фонду праці;

- ведення реєстру агенцій зайнятості та перевірки дотримання цими агенціями з працевлаштування умов чинного законодавства з питань сприяння зайнятості на ринку праці;

- перевірки дотримання господарючими суб'єктами вимог Закону про зайнятість та ринок праці, а також умов проходження стажування випускниками навчальних закладів з метою набуття практичних навичок та інших видів стажування, які не є відносинами пов'язаними із трудовими;

- перевірки законності працевлаштування іноземців на будь-які оплачувані роботи;

- нагляді і контролі за дотримання роботодавцями вимог безпеки і гігієни праці, включаючи дотримання Директив Європейського Парламенту та Ради Європи;

- вжиття заходів, спрямованих на запобігання та зменшення небезпеки в робочому середовищі, зокрема: (а) вивчення причин та обставин нещасних випадків на виробництві, перевірка вжитих заходів щодо запобігання подібним аваріям; (б) аналіз причин професійних захворювань та перевірка застосування заходів, що запобігають таким хворобам; (в) ініціювання дослідницької роботи у сфері дотримання трудового законодавства, зокрема правила охорони здоров'я та безпеки; (г) ініціювання діяльності, пов'язаної з питаннями охорони праці в приватному господарстві; (д) методична та консультативна допомога роботодавцям, спрямована на зменшення небезпеки для життя та здоров'я працівників, а також поради щодо дотримання трудового законодавства; (є) проведення профілактичних та рекламних заходів, спрямованих на дотримання трудового законодавства;

- співпрацю з органами охорони навколишнього середовища з питань перевірки дотримання роботодавцями нормативних актів щодо протидії небезпеці навколишнього середовища;

- перевірки дотримання роботодавцями трудових прав працівників, які виконують робочі завдання спеціального характеру чи виконують роботу в спеціальних умовах;

- надання висновків щодо проектів нормативно-правових актів у сфері трудового права;

- подання скарги до трудових судів та за згодою зацікавленої особи беруть участь у судовому процесі щодо встановлення факту трудових відносин;

- видання спеціальних дозволів у сфері праці передбачені польським трудовим законодавством;

- відповіді на запити та надання інформації зацікавленим особам щодо умов праці за трудовим законодавством Польщі;

- співпрацю з державними органами держав-членів Європейського Союзу з контролю зайнятості та умов праці, тощо;

- виявляють та участь у притягненні до відповідальності винних осіб, які вчинили злочини проти прав працівника, які визначені у Трудовому кодексі Польщі;

- виконують інші завдання, визначені законами та спеціальними нормативними актами [3].

Стаття 17 аналізованого закону визначає повноваження Головного інспектора з праці, районних інспекцій Національної інспекції праці, інспекторів праці та інспекторів з праці, що виконують свої повноваження у складі територіальних інспекцій праці Національної інспекції праці Польщі. Також у цій статті міститься припис, відповідно до якого Головний інспектор праці надає міністру, компетенція якого пов'язана зі справами у сфері праці, зведені дані щодо проведених перевірок та оцінки дотримання роботодавцями трудового законодавства, у тому числі й положень про безпеку і гігієну праці та законність зайнятості працівників в Польщі. Головний інспектор праці зобов'язаний не пізніше 30 червня представляти Сейму та Раді Міністрів інформацію стосовно діяльності Національної інспекції праці,

а також подавати звіт про її діяльність разом з висновками щодо дотримання трудового законодавства, законодавства про зайнятість та ринок праці тощо. У свою чергу, Рада з охорони праці інформує громадськість з питань дотримання трудового законодавства в Польщі [3].

Оцінюючи загалом контроль за дотриманням трудового законодавства, зокрема щодо безпеки і гігієни праці, Джон Грейвергаард наголошує, що економічна складова безпеки і гігієни праці покладена на роботодавця. Проте польські інспектори з праці мають право доступу до робочих місць і забезпечені необхідними засобами для виконання ними своїх обов'язків [1]. Беручи до уваги проаналізовані нормативні положення діяльності Національної інспекції праці, ми погоджуємося з таким твердженням.

Також необхідно наголосити, що самостійним напрямком державного нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю в Польщі є діяльність Головного санітарного інспектора, діяльність якого спрямована на захист здоров'я від шкідливих речовин та обтяжливих виробничих чинників. Центральне місце належить профілактиці інфекційних та професійних захворювань. З цією метою головний санітарний інспектор контролює та перевіряє: умови гігієни навколишнього середовища; умови гігієни праці на робочих місцях; умови радіаційної гігієни; умови гігієни навчально-виховного процесу; умови гігієни релаксації та відпочинку; умови гігієни харчування. Мінімальні гігієнічні та медичні вимоги до медичного персоналу, обладнання та приміщення, де надаються медичні послуги [4].

Управління технічної інспекції є державним органом, який було створено для цілей технічного нагляду, що включає у себе заходи, спрямовані на забезпечення безпечної експлуатації та функціонування технічних пристроїв, які можуть становити загрозу для життя та здоров'я людини, майна чи навколишнього середовища [10, с. 13].

Також у Польщі діє соціальна інспекція праці, діяльність якої врегульована спеціальним Законом [9]. Діяльність цієї інспекції також регулюється підзаконним актом, у якому визначено керівні принципи діяльності со-

ціальних інспекторів праці [6]. Соціальна інспекція праці передбачає здійснення нагляду і контролю за умовами праці співробітниками роботодавця, щоб забезпечити безпеку і гігієну праці на робочих місцях та дотримання учасниками трудових відносин, зокрема і працівниками своїх трудових обов'язків в питань охорони праці. Діяльність соціальної інспекції праці спрямована на захист інтересів працівників незалежно від їх членства у професійній спілці, проте діяльність цієї інспекції координується з місцевими профспілками.

Відповідно до трудового законодавства Польщі на підприємствах, в установах, організаціях, де працює понад 250 осіб передбачено створення Комітету з охорони праці та безпеки, діяльність якого спрямована на здійснення нагляду і контролю за здоров'ям працівників, безпекою і гігієною праці. До складу такого комітету входять: фахівці з охорони здоров'я та безпеки, лікар, що надає медичні послуги працівникам; соціальний інспектор праці, а також представники працівників в особі профспілкових представників, а у разі відсутності у роботодавця профспілки, представники обрані працівниками компанії. Принциповим є той факт, що Головою Комітету з охорони праці та безпеки є роботодавець або уповноважений ним орган, а заступником голови – соціальний інспектор праці. Комітет має перевіряти умови праці, періодично оцінювати рівень здоров'я та діючі заходи з охорони праці, прийняті рішення роботодавця про запобіжні заходи, задля запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням на його виробництві. Комітет також уповноважений давати роботодавцю пропозиції щодо вдосконалення умови праці. Співпраця Комітету з охорони праці та безпеки із роботодавцем націлена на дотримання вимог охорони праці [10, с. 14].

Аналізуючи законодавства Польщі, Рафал Товальський наголошує, що вибори соціального інспектора праці залежить від кількості працівників, що працює у роботодавця. Так, якщо у роботодавця працює до 300 працівників, то соціальний інспектор праці обирається загальними зборами трудового колективу або його конференцією. У компаніях, де працює більше 300 працівників, є групові соціаль-

ні інспектори, які представляють працівників структурних підрозділів компанії. Обрані трудовими колективами соціальні інспектори праці мають чотирирічний строк повноважень. При цьому працівники мають повну автономію щодо вибору соціальних інспекторів праці, а рішення, прийняте працівниками щодо обрання соціальних інспекторів праці, є остаточним і не може бути змінено будь-яким органом [8].

Діяльність соціальних інспекторів праці на кожному їх рівні спрямована не лише на здійснення громадського контролю за дотриманням трудового законодавства, а й на інформування роботодавця або керівника організаційної одиниці компанії (уповноваженого органу) про зареєстровані соціальними інспекторами випадки порушення. Такі порушення оформлюють у письмовій формі в книзі рекомендацій та пропозицій роботодавця та у відомчій книзі пропозицій. Наглядовий орган приймає рішення щодо усунення правопорушень. У разі, якщо таке порушення виявлено під час державного нагляду і контролю, то інформація стосовно виявлених порушень доводиться до соціального інспектора праці [7].

Також необхідно зазначити, що, оцінюючи польське законодавство, яке регулює здійснення нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства, то його положення [9] та положення Трудового кодексу Польщі [2] зі змінами та доповненнями [5], використовувати різну термінологію, що не сприяє досконалості правозастосовної практики. Зокрема, Петро Вуд привертає увагу до того, що у нормативних актах використовуються терміни «робоче місце», «менеджер робочого місця», «роботодавець» при цьому, тенденціями є виключення поняття «менеджер робочого місця». А під терміном «роботодавець» розуміється організаційна одиниця, що виконує діяльність пов'язану з питаннями дотримання трудового законодавства. Це орган, що здійснює управління процесом праці на підставі законодавства. Тобто на сьогодні польське трудове законодавство в процесі євроінтеграції ще потребує термінологічної узгодженості, що вказує на практичну цін-

ність удосконалення понятійного апарату в трудовому праві [7].

Висновки. На підставі проведеного аналізу трудового законодавства Польщі з питань правового регулювання реалізації нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства ми дійшли таких висновків:

1. Система органів нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю в Польщі включає у себе органи, що здійснюють державний нагляд і контроль та недержавні органи нагляду і контролю. Дослідження показало наявність низки державних органів, які здійснюють названий нагляд і контроль, а також те, що Національна інспекція праці Польщі є органом, який формується за участі парламенту та є підзвітний йому.

2. Державний нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю включає у себе перевірки дотримання роботодавцями як трудового законодавства Польщі, так і законодавства Європейського Союзу. Контрольно-наглядова діяльність Національної інспекції праці Польщі поширюється на перевірки не лише дотримання законодавства у трудових відносинах між працівником і роботодавцем, а інших відносин тісно пов'язаних з трудовими, як-то: відносини з працевлаштування, законність працевлаштування іноземців, дотримання роботодавцями законодавства при проведенні стажування осіб тощо.

3. Громадський нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства в Польщі здійснюється не лише профспілками. Центральне місце у цій діяльності належить соціальним інспекторам праці, діяльність яких врегульована спеціальним законом, де закріплюється їх оперативні самостійність та повноваження цих інспекторів. На наше переконання, множинність органів громадського контролю за дотриманням законодавства про працю в Польщі може бути корисним для України, враховуючи, що громадський нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства в Україні є мало дієвим.

4. Проведений аналіз трудового законодавства Польщі свідчить, що польський досвід може бути впроваджений в Україні, проте у цій статті не розкрито усіх правових основ

діяльності польських органів нагляду і контролю за додержанням законодавства про праці. А отже, є необхідність проведення подальшого дослідження польського досвіду з метою його впровадження в Україні задля підвищення ефективності нагляду і контроль у сфері праці.

Література

1. John Graversgaard. How can Labour Inspection support Labour Prevention? On the Role of Labour Inspection in Small and Medium Enterprises. Danish Labour Inspector. Oct. 2000. URL: <http://www.labour-inspection.org/side3.htm>
2. Kodeks pracy 26 czerwca 1974 // Dziennik Ustaw z 2018 r. poz. 108, 4, 138, 305, 357.
3. O Państwowej Inspekcji Pracy: Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. // Dziennik Ustaw. 2007. № 89. pp. 5389-5414.
4. O Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. // Dziennik Ustaw. 1985 r. № 12 p. 49. Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1261, 2111, z 2018 r. poz. 138, 650.
5. O zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw 2 lutego 1996 r. // Dziennik Ustaw. 1996 r. № 24. poz. 110 z późn. zm.
6. Państwa z dnia 6 lipca 1983 r. w sprawie wytycznych do działalności społecznych inspektorów pracy // M.P. № 23. poz. 128.
7. Piotr Wąż. Społeczna inspekcja pracy (cz. I). 13.10.14. URL: <http://www.bhp.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/spoleczna-inspekcja-pracy-cz-i>
8. Rafał Towalski. Społeczny Inspektorat Pracy. Charakterystyka i zasięg działania // European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 28 September 2002. Source URL: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/social-labourinspection-examined>
9. Społeczna Inspekcja Pracy ustawie z dnia 24 czerwca 1983 // Dziennik Ustaw. 1983. № 35. poz. 163 z późn. zm.
10. Wybrane regulacje prawne z zakresu prawa pracy dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy. URL: file:///C:/Users/Elena/Downloads/modul_1_eng.pdf